

Oikeudenmukaisuus tulvariskien hallinnassa – SOLARIS-hankkeen tuloksia ja suositusten yhteiskehittämistä

Tavoite Viestiä SOLARIS-hankkeen uusista tutkimustuloksista sekä kehittää hankkeen suosituksia yhdessä toimijoiden kanssa

Kenelle? Pääkaupunkiseudun tulvariskien hallinnan kannalta keskeisille viranomaisille, asiantuntijoille, asukasyhdistyksille sekä sote-, pelastus- ja valmiusalan järjestöille

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Ohjelma

- 15.50 Kahvia
- 16.00 Tervetuloa
Johan Munck af Rosenschöld, SOLARIS-hankkeen Suomen osahankkeen vetäjä, SYKE
- 16.05 Kenen oikeudenmukaisuutta tulvariskien hallintajärjestelmällä hallitaan? – Tulvien moninaiset kohtaajat ja merkitykset - SOLARIS-hankkeen tuloksia
Johan Munck af Rosenschöld ja Aino Rekola, Suomen ympäristökeskus SYKE
- 16.20 Kommenttipuheenvuoro
Susanna Kankaanpää, Helsingin kaupunki
- 16.30 Tutkimustulosten pohjalta laaditut suositukset käytännön toimijoille – yhteiskehittäminen pienryhmissä
- 17.15 Yhteenveto ja keskustelua
- 17.30 Tilaisuus päättyy

Tutkimukseen perustuvia käytännön suosituksia

- SOLARIS-hankkeella kolme yhteistä tutkimuskysymystä:
 1. Miten ja missä yhteydessä oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo on otettu huomioon tulvariskien hallinnassa?
 2. Millaisia osallistavia mekanismeja tulvariskien hallintaan liittyy?
 3. Millaista tietoa tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta toimijoilla on käytettävissä ja missä määrin niitä käytetään?
- Neljässä maassa tehtävän analyysin pohjalta SOLARIS-hankkeessa laaditaan vuonna 2024
 - Vertailevaa analyysia kuudesta eri teemasta
 - Käytännön toimijoiden opas (Practitioners' guidelines)

Kenen oikeudenmukaisuutta tulvariskien hallintajärjestelmällä hallitaan?

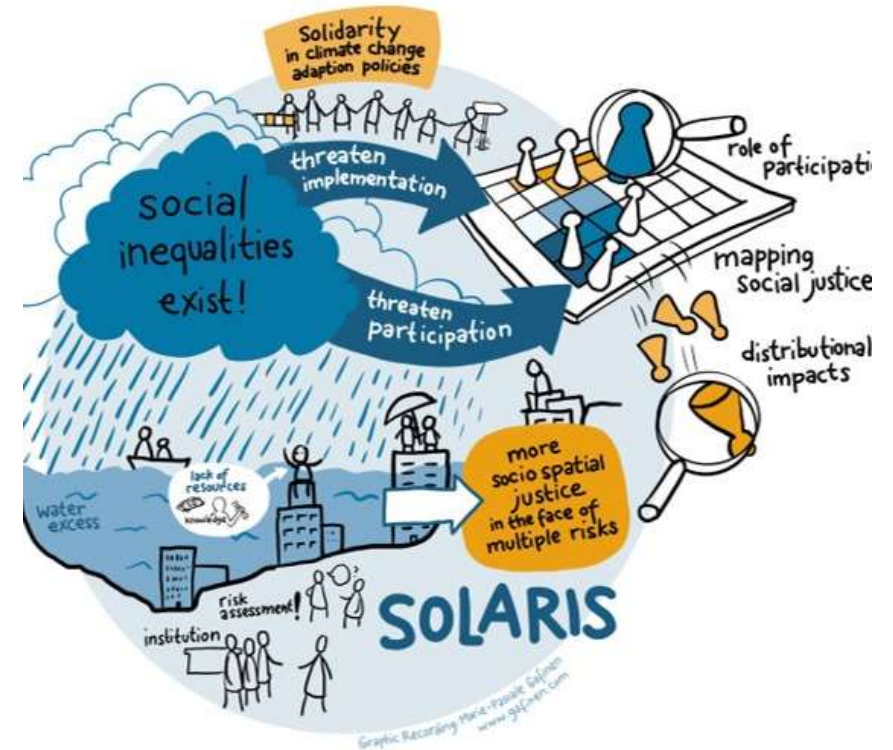
Tulvien moninaiset kohtaajat ja
merkitykset pääkaupunkiseudulla -
SOLARIS-hankkeen tuloksia

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

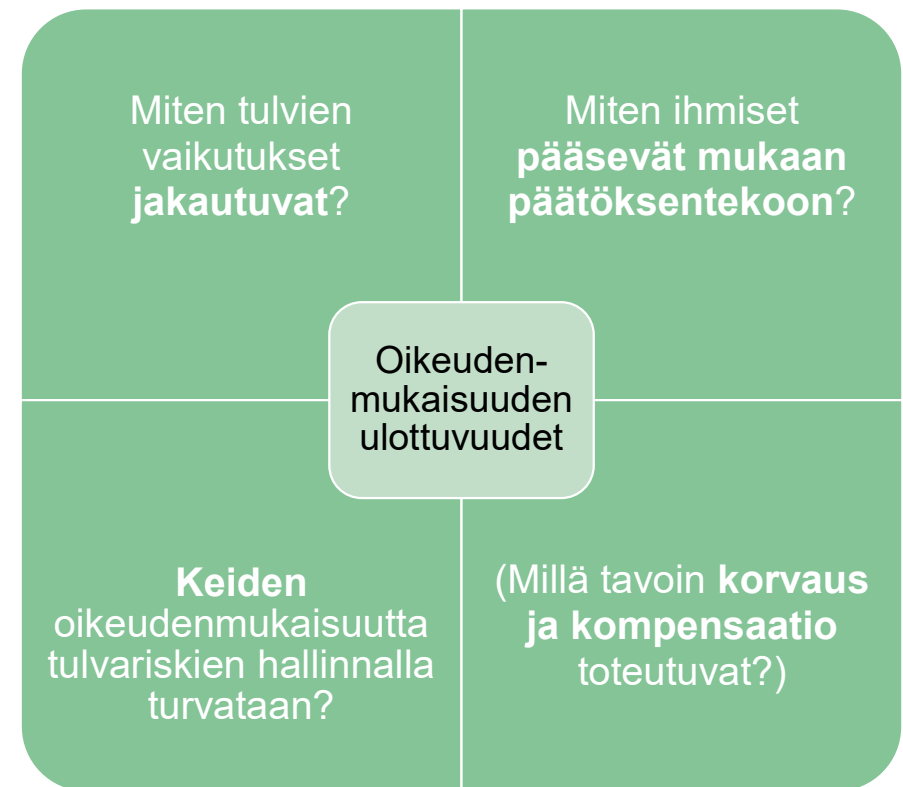
SOLARIS-hanke (2021-2024)

- EU JPI Climate -tutkimushanke, jossa mukana Suomen (Syke) lisäksi Ranska, Englanti ja Belgia
- Tutkii sosiaalisen eriarvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa, esimerkkinä **tulvariskien hallinta**
- Tulokset informoivat kansallisen, alueellisen ja eurooppalaisen tulvariskien hallinnan kehittämistä

Oikeudenmukaisuus tulvariskien hallinnassa

- Oikeudenmukaisella tulvariskin hallinnalla tavoitellaan ratkaisuja erilaisiin ihmisryhmiin kohdistuviin haittojen ja haavoittuvuuksien minimoimiseksi
- Tutkimuksen avulla voidaan
 - ymmärtää ja tunnistaa haavoittuvuuksia ja eriarvoisuuksia
 - kehittää oikeudenmukaisempia ratkaisuja

Tutkimuskohteet ja menetelmät

Suomen tulvariskien hallinnan järjestelmän arviointi
Tulvariskien hallintaan ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvän kansallisen lainsäädännön, keskeisten politiikkadokumenttien ja suunnitelmien oikeudenmukaisuusanalyysi

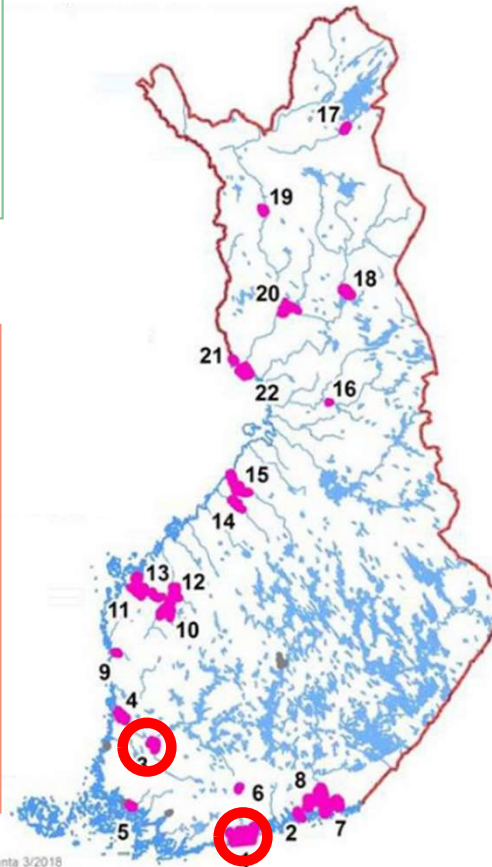
Kokemäenjoen vesistöalue: Huittinen ja Kokemäki

Keskeiset näkökulmat:

- Mitä oikeudenmukaisuusnäkökohtia liittyy tulvariskien hallintaan tapauksessa, jossa ylä- ja alajuoksun tulvariskit vaihtelevat?

Menetelmät

- Ulkoilmaolohuone (outdoor livingroom) yhteisötaiteilija Matthew Mazzottan kanssa 8/2022
- Fokusryhmähaastattelut paikallisten toimijoiden kanssa

Pääkaupunkiseutu

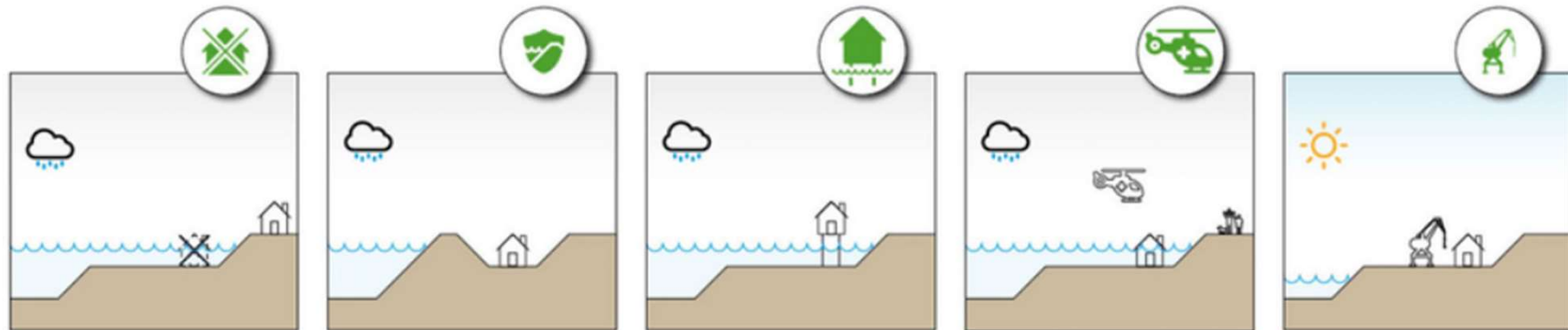
Keskeiset näkökulmat:

- Miten sosiaalinen haavoittuvuus tulville ymmärretään?
- Kenen haavoittuvuutta hallitaan? Kenen oikeudenmukaisuutta turvataan?

Menetelmät

- Fokusryhmähaastattelut asukasyhdistysten, tulvariskien hallinnasta vastaavien viranomaisten sekä eri pelastus-, sosiaali- ja terveys- sekä vammaisten ja asunnottomien etujärjestöjen kanssa.

Viisi strategiaa tulvariskien hallintaan

Tulvan ehkäisy

Tulvatorjunta

Tulvan hillintä

Tulvavalmius

Tulvasta
palautuminen

Pääkaupunkiseudulla kaksi tulvatyyppiä, kaksi erilaista hallintatapaa

- Toimijoiden roolit, sääntely, resurssit ja vastuut tulvariskien hallinnassa riippuvat merkittävästi tulvatyypistä ja strategiasta, jolla tulvariskiä hallitaan
 - Merivesitulvien hallinta on keskitettyä ja säänneltyä, ja valtiolla on keskeinen rooli sekä tulvien torjunnassa että estämisessä.
 - Hulevesitulvien hallinta on hajautettua ja perustuu verkostomaiseen hallintaan sekä kuntien laajaan toimivaltaan tulvien estämisessä ja niiden vaikutusten hillitsemisessä.
 - Pelastustoimen/hyvinvointialueiden rooli on keskeinen sekä rannikko- että hulevesitulvista palautumisessa.

Yksityishenkilöt voivat vaikuttaa ja kantavat vastuuta

- Kuntalaiset voivat vaikuttaa ennen tulvaa erityisesti hulevesitulvien estämiseen ja niiden vaikutusten hillintään muun muassa kaavoituksen kautta.
- Mahdollisessa tulvatilanteessa ja siitä palautumisessa vastuunjako yksityisen ja julkisen vallan välillä on muutoksessa, ja on epäselvää, missä määrin kansalaiset ovat tietoisia vastuistaan
 - Julkisen vallan ja yksityisen sektorin vastuut neuvoteltiin uudelleen tulvavakuutuksen siirryttyä vakuutusyhtiöille. Tämä lisäsi tulvista palautumisen markkinaehtoisuutta ja yksityisten ihmisten omaa vastuuta.
- Järjestöillä ei toistaiseksi ole tunnustettua roolia tulvariskien hallinnassa.

Entä miten hallinnan oikeudenmukaisuus ymmärretään ja koetaan lisääntyvien tulvariskien pääkaupunkiseudulla?

- Tulvariskien hallinnan dokumenteissa korostuu universaalin hyvän puhetapa
 - Eriarvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta ei käsitellä yhdessäkään dokumentissa, vaan niitä lähestytään haavoittuvuuden käsitteen kautta.
 - Hallintajärjestelmä pyrkii yhdenvertaiseen terveyden, turvallisuuden ja omaisuuden turvaamiseen.
 - Erityisryhmien tarpeiden turvaaminen on huomioitu yksityiskohtaisemmissa tulvatilanteeseen varautumista koskevissa suunnitelmissa
- Oikeudenmukaisuuskäsitykset kuitenkin vaihtelevat eri toimijoiden kesken, ja universalistisen puhetavan lisäksi haastateltavat puhuvat oikeudenmukaisuudesta sekä oman hyödyn että heikomman edun näkökulmista
- Pääkaupunkiseudulla tunnetaan ja käytetään vain vähän sosiaalista tulvaherkkyttä koskevaa tietoa eikä osallistuminen tulvariskien hallintaan tavoita asukkaita ja järjestöjä
- Luottamus teknisen tulvariskien hallintajärjestelmän toimivuuteen on vankkaa **huolimatta** siitä, että järjestelmää ei ole toistaiseksi merkittävästi koeteltu tositilanteessa.

Tulvariskien moninaiset kohtaajat ja haavoittuvuuden monet merkitykset

- Tulvariskin uhrin: ”Toisten haavoittuvuus”
 - Joukko erilaisia ihmisryhmiä, jotka voidaan nimetä
 - Tulva voisi uhata henkeä, terveyttä, omaisuutta
 - Riippuvuus palveluista ja avusta korostuu selviytymisessä
 - Tapahtuu kaduilla ja tiloissa jonne auttaja ei välttämättä näe tai pääse, mutta myös kodeissa ja naapureissa
 - Auttaja on keskeinen toimija
 - Kaikki eri haastateltujen ryhmät puhuvat tästä
- Tulvariskin kokijat: ”Meidän haavoittuvuutemme”
 - Minun/meidän haavoittuvuutemme
 - Kirjava joukko yksilöitä, jotka identifioituvat haavoittuviksi
 - Tulva voisi uhata mm. terveyttä, turvallisuuden kokemusta, yhteisön selviytymistä, perhesuhteita, mahdollisuutta saavuttaa palveluita tai virkistäytymistä
 - Paljon aktiivisia varautumistoimia, kuten vaihtoehtojen selvittämistä ja valitsemista, välttämistä, tiedon etsimistä, vaikuttamista, auttamista ja avun pyytämistä
 - Yksilö tai yhteisö on aktiivinen toimija
 - Asukasryhdykset ja järjestöt puhuvat tästä

Miten järjestelmä vastaa oikeudenmukaisuushaasteeseen?

- Nykyisellä teknokraattisella tulvariskien hallinnalla pyritään järjestelmätason resilienssiin
 - Järjestelmä tunnistaa heikosti erilaisten haavoittuvuuksien kirjoa ja erityisesti palveluiden tarpeessa olevien mutta niiden ulkopuolelle jäävien haavoittuvuutta.
 - Ei tunnusta tulvariskin ”kokijan” näkökulmaa huolimatta siitä, että se edellyttää yksityishenkilöiden kantavan vastuuta.
- Ilmastonmuutokseen sopeutumisen näkökulma haastaa tulvariskinhallinnan teknokraattista perinnettä
 - Sopeutumisen alalla sosiaalinen haavoittuvuus tunnustetaan sopeutumiskykytekijäksi, joka muodostuu yksilöiden ja elinympäristön ominaispiirteiden sekä sosiaalisen ja institutionaalisen kontekstin yhteisvaikutuksesta.
 - Sopeutumispolitiikkakaan ei tunnusta yksilöiden toimijuuden merkitystä sopeutumisessa.

Suomessa ja Euroopassa on samanlaisia oikeudenmukaisuushaasteita ja – mahdollisuuksia

- Tulvariskien hallinta monipuolistuu myös muualla Euroopassa*
- Vastuunjako yksityisen ja julkisen vastuun välillä on epäselvä useissa vertailumaissa, mikä voisi potentiaalisesti lisätä tulvista aiheutuvaa sosiaalista haavoittuvuutta
- Tulvariskien hallintajärjestelmät nojautuvat vahvasti kustannushyötylaskelmiin ja sosiaalisen haavoittuvuuden indikaattoreita käytetään vain vähän
- Erilaisten ihmisryhmien tarpeet otetaan herkimmin huomioon tulviin varautumisessa (esim. pelastus)
- Eniten potentiaalia tulvariskien oikeudenmukaisempaan hallintaan on kaavoituksessa, mikäli osallistuminen onnistuu tavoittamaan erilaisia ihmisiä.
 - Suomessa kaavoitus on demokraattisimmin organisoitu tulvariskinhallintastrategia ja eurooppalaisessa vertailussa Suomi erottuu tässä edukseen

* Vertailussa mukana Belgia, Iso-Britannia, Ranska ja Suomi

Miten oikeudenmukaisuutta voitaisiin turvata tulvariskien hallinnassa?

- Osallistamista tulvariskien hallintaan tulee kehittää siten, että erilaisten ihmisten kynnyksellä osallistua ja tuoda esille kokemuksia ja näkemyksiä olisi mahdollisimman matala
- Tulvariskien hallinnan sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon oikeudenmukaisuuskysymykset (ks. ilmastopaneelin ilmasto-oikeudenmukaisuuden arviointikriteerit)
- Toimijoiden omaa toimijuutta tulvariskien hallinnassa sekä valmiuksia toimia tulvatilanteissa ja varautua niihin tulee tukea
- Tietoa tulvariskeistä ja niiden hallinnasta tulee välittää myös muille kuin kiinteistönomistajille

Lähteet

Paauw, M., Smith, G., Crabbé, A., Fournier, M., Munck af Rosenschöld, J., Priest, S., & Rekola, A. (2024). Recognition of differences in the capacity to deal with floods—A cross-country comparison of flood risk management. *Journal of Flood Risk Management*, *n/a(n/a)*, e12965. <https://doi.org/10.1111/jfr3.12965>

Rekola, A., Todorovic, S., Isomäki, V., & Munck af Rosenschöld, J. (2024) Solidarity in Climate Change Adaptation Policies: Towards more Socio-spatial Justice in the Face of Multiple Risks – Country Report of Finland and the Finnish Case Studies.

Rekola, A. & Munck af Rosenschöld, J. (n.d.) Transformative potential of co-producing flood governance discourses – seeing beyond the institutionalised and to the empowering. Manuscript.

Kiitos!

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute